

Cappella Gabrieli zingt Clemens - Muziek in geheimschrift

Zaterdag 20 november 16.00 uur, Sint Dominicuskerk

Werken van Jacob Clemens non Papa (1510-1556)

Ecce quam bonum, motet en mis

Motet "Ecce quam bonum"

Mis "Ecce quam bonum"

Kyrie,

Gloria,

Credo

Fremuit Spiritu Jesu

Mis "Ecce quam bonum"

Sanctus,

Benedictus,

Agnus Dei

Kyrie Paschale

Parodiemis

De mis "Ecce quam bonum" waarvan tijdens dit concert enige delen klinken, is gebaseerd op Clemens' eigen 6-stemmige motet. Een motet of een al bestaande melodie als basis voor een miscompositie nemen gebeurde in de renaissance wel vaker. Dit heet dan een parodiemis.

De eerste drie delen van de mis zijn niet 6- maar 5-stemmig. In het Sanctus en Agnus Dei wordt daar dan weer een extra stem aan toegevoegd, echter niet een extra bas, zoals in het origineel, maar een extra tenorstem. Die zingen dan vervolgens in canon (in de priem). Dit wekt bij tijd en wijle de suggestie van meerkorigheid. Het toevoegen van een of meer extra stemmen aan het Agnus Dei, zeker aan de laatste strofe die eindigt met *Dona nobis pacem*, was indertijd vrij gebruikelijk. Er zijn echter nauwelijks eerdere voorbeelden bekend van extra stemmen voor het Sanctus.

Tom Poes verzin een list

Naast de mis staat ook een van Clemens' bekendste motetten op het programma: Fremuit Spiritu Jesu en wel in de meest beruchte versie, die van Edward Lowinsky. In zijn boek "Secret chromatic art in the Netherlands motet" (New York, 1946), houdt Lowinsky een sluitend betoog over verborgen chromatische passages in motetten van diverse componisten die wij nu tot de "Nederlanders" rekenen. Hij voert passages op uit werk van o.a. Willaert, Josquin, Crecquillon en ook Clemens.

Het gebruik van chromatiek werd indertijd niet echt passend geacht voor geestelijke muziek. Dus wordt het "Tom Poes verzin een list" voor componisten die toch graag wat meesterschap willen tonen. Door het strategisch plaatsen van toevallige voortekens en de daaruit voortvloeiende consequenties (volgens de regels van Musica Ficta) konden chromatische passages klinken op plekken die in de partituur niet als chromatisch herkenbaar waren.

Het toepassen van de Ficta-regels was voor de theoretisch zeer goed onderlegde zangers van die tijd een normale praktijk. Mocht er nou toevallig iemand in de zaal zitten die van dit soort kunstigheden niet gediend was (zogenaamde chromatiekpolitie), dan kon de muziek ook uitgevoerd worden zonder de extra toevallige voortekens en dat klonk dan heel normaal.

Het vakmanschap dat aan deze techniek ten grondslag ligt is fenomenaal.

Kijk eens wat ik kan

Een ander zelden gehoord werk van Clemens is het Kyrie Paschale. Ook dit staat op het programma dat Cappella Gabrieli ten gehore brengt.

In de katholieke kerk wordt gedurende de lijdenstijd (de 40 dagen voor Pasen) tijdens de mis geen Gloria gezongen. Deze vastentijd is bedoeld als een periode van inkeer en dus besef van eigen zondigheid. Daar past geen uitbundigheid bij maar wel een smeekgebed als het Kyrie.

Opvallend aan dit Kyrie is op de eerste plaats de grote lengte van de 3 delen.

De eerste 2 zijn zeer contemplatief van karakter waarbij opvalt dat de overgang van 5-naar 4-stemmigheid in het tweede deel werkt als een versterking van het affect.

In het laatste deel is van contemplatie nog nauwelijks sprake; dit deel heeft een hoog "kijk eens wat ik kan"-gehalte. Buitengewoon onderhoudend en met een hoge amusementswaarde. Dat was toch ook waarvoor men naar de kerk kwam: luisteren naar hele mooie muziek.

Ecce quam bonum (Psalm 133)

Ecce quam bonum et quam jucundum,
habitare fratres in unum!
Sicut unguentum in capite,
quod descendit in barbam Aaron,
quod descendit in oram vestimenti ejus.
Sicut ros Hermon,
qui descendit in montem Sion.
Quoniam illic mandavit Dominus
benedictionem, et vitam usque in sæculum.

Zie, hoe goed het is en hoe verheugend
om als broeders bijeen te wonen!
Het is als kostelijke olie op het hoofd
die afdruipt over de baard van Aäron,
en in de hals van zijn gewaad.
Het is als dauw die van de berg Hermon
neerdaalt op de heuvels van Sion.
Want daar geeft de Heer
zijn zegen en leven tot in eeuwigheid.

Kyrie

Kyrie eleison,
Christe eleison,
Kyrie eleison.

Heer, ontferm je over ons,
Christus, ontferm je over ons,
Heer, ontferm je over ons.

Gloria

Gloria in excelsis Deo
Et in terra pax hominibus
bonæ voluntatis.
Laudamus te
Benedicimus te
Gratias agimus tibi
propter magnam gloriam tuam.
Domine Deus, Rex cælestis,
Deus Pater omnipotens,
Domine, Fili unigenite, Jesu Christe,
Domine Deus, Agnus Dei, Filius Patris
Qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.
Qui tollis peccata mundi,
suscipe deprecationem nostram.
Qui sedes ad dexteram Patris,
miserere nobis.
Quoniam tu solus sanctus,
Tu solus Dominus,
Tu solus Altissimus, Jesu Christe,
Cum sancto Spiritu
in gloria Dei Patris.
Amen.

Eer aan God in den hoge
en vrede op aarde aan de mensen
die hij liefheeft.
wij loven je,
wij prijzen en aanbidden je,
wij verheerlijken je en zeggen je dank
voor je grote heerlijkheid.
Heer God, Hemelse Koning,
God, almachtige Vader,
Heer, eniggeboren zoon, Jezus Christus,
Heer God, Lam Gods, Zoon van de Vader,
jij die wegneemt de zonden der wereld,
ontferm je over ons.
Jij die wegneemt de zonden der wereld,
aanvaard ons gebed.
Jij die zit aan de rechterhand van de Vader,
ontferm je over ons.
Want jij alleen bent heilig,
jij alleen de Heer,
jij alleen de Allerhoogste, Jezus Christus,
met de Heilige Geest
in de heerlijkheid van God de Vader.
Amen.

Credo

Credo in unum Deum,
Patrem omnipotentem,
factorem cæli et terræ,
visibilium omnium et invisibilium.
Et in unum Dominum Jesum Christum,
Filius Dei unigenitum,
et ex Patre natum ante omnia sæcula.
Deum de Deo, Lumen de Lumine,
Deum verum de Deo vero.
Genitum non factum,
consubstantialem Patri;
per quem omnia facta sunt.
Qui propter nos homines
et propter nostram salutem
descendit de cælis.
Et incarnatus est
de Spiritu Sancto ex Maria Virgine,
et homo factus est.
Crucifixus etiam pro nobis
sub Pontio Pilato, passus
et sepultus est,
et resurrexit tertia die,
secundum Scripturas.
Et ascendit in cælum,
sedet ad dexteram Patris.
Et iterum venturus est cum gloria,
iudicare vivos et mortuos,
cujus regni non erit finis.
Et in Spiritum Sanctum,
Dominum et vivificantem,
qui ex Patre Filioque procedit.
Qui cum Patre et Filio
simul adoratur et conglorificatur:
qui locutus est per prophetas.
Et unam, sanctam,
catholicam et apostolicam Ecclesiam.
Confiteor unum baptisma
in remissionem peccatorum.
Et exspecto resurrectionem mortuorum,
et vitam venturi sæculi.
Amen.

Ik geloof in één God,
de almachtige Vader,
schepper van hemel en aarde,
van al wat zichtbaar en onzichtbaar is.
En in één Heer, Jezus Christus,
eniggeboren Zoon van God,
voor alle tijden geboren uit de Vader.
God uit God, Licht uit Licht,
ware God uit de ware God.
Geboren, niet geschapen,
één in wezen met de Vader,
door wie alles geschapen is.
Hij is voor ons, mensen,
en omwille van ons heil
uit de hemel neergedaald.
Hij heeft het vlees aangenomen
door de Heilige Geest uit de Maagd Maria,
en is mens geworden.
Hij werd voor ons gekruisigd,
heeft geleden onder Pontius Pilatus
en is begraven
en is verrezen op de derde dag,
volgens de Schriften.
Hij is opgestegen naar de hemel,
zit aan de rechterhand van de Vader.
Hij zal wederkomen in heerlijkheid
om te oordelen levenden en doden,
en aan zijn rijk komt geen einde.
En [ik geloof] in de Heilige Geest,
die Heer is en het leven geeft,
die voortkomt uit de Vader en de Zoon,
die met de Vader en de Zoon
tezamen wordt aanbeden en verheerlijkt,
die gesproken heeft door de profeten.
En [ik geloof] in de éne, heilige,
katholieke en apostolische Kerk.
Ik belijd één doopsel
tot vergeving van de zonden.
Ik verwacht de opstanding van de doden
en het leven van het komend rijk.
Amen.

Fremuit spiritu Jesus

Fremuit spiritu Jesus, et turbavit se ipsum,
et dixit Judæis:
Ubi posuistis Lazarum?
Dicunt ei: Domine, veni, et vide.
Et lacrimatus est Jesus.
Videns Dominus flentes sorores Lazari
ad monumentum,
lacrimatus est coram Judæis et clamabat:
Lazare, veni foras!

Jesus was diep bewogen en in de war
en zei tot de Joden:
Waar hebben jullie Lazarus neergelegd?
Ze zeiden hem: Heer, kom en zie.
En Jezus begon te wenen.
Toen de Heer Lazarus' weekklagende
zusters zag bij het graf
weende hij voor de ogen van de Joden en
riep: Lazarus, kom naar buiten!

Sanctus

Sanctus, Sanctus, Sanctus,
Dominus Deus Sabaoth.
Pleni sunt coeli et terra
gloria tua.
Hosanna in excelsis.

Heilig, heilig, heilig,
de Heer, de God der hemelse machten.
Vol zijn hemel en aarde
van jouw heerlijkheid.
Hosanna in de hoge.

Benedictus

Benedictus qui venit
in nomine Domini.
Hosanna in excelsis.

Gezegend hij, die komt
in de naam van de Heer.
Hosanna in de hoge.

Agnus Dei

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
miserere nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
dona nobis pacem.

Lam Gods, dat wegneemt de zonden der
wereld, ontferm je over ons.
Lam Gods, dat wegneemt de zonden der
wereld, ontferm je over ons.
Lam Gods, dat wegneemt de zonden der
wereld, geef ons vrede.

Kyrie

Kyrie eleison,
Christe eleison,
Kyrie eleison.

Heer, ontferm je over ons,
Christus, ontferm je over ons,
Heer, ontferm je over ons.